

LA LIQUIDACIÓ DE LA GENERALITAT EN EL SEGLE XVIII**

RESUMEN

La Diputación de la Generalidad del Reino de Valencia tiene su origen en el siglo XIV, y se constituye en 1418 para llevar la administración de los impuestos –llamados generalidades–, que se votaron en las cortes valencianas y cuyo destino era la oferta del rey y los gastos de la defensa militar del Reino. En 1707 fueron abolidas las cortes valencianas, pero la Diputación había acumulado una gran deuda pública que no se pudo suprimir. Después de una reforma fiscal de 1718 la Generalidad saldará su cuenta en 1774.

RESUMÉ

La «Diputació de la Generalitat» du Royaume de Valence tire sa source au XIVème siècle, et il se constitue le 1418 pour tenir l'administration des taxes –appelés «generalitats»–, lesquelles ont été votées pour les cortes valenciennes, et elles sont destinées pour faire l'offre du roi et les dépenses de la défense milliaire du Royaume. Au 1707, les cortes valenciennes sont abolies, mais la «Diputació» avait accumulé une grande dette publique, laquelle n'est pas pourvu supprimer. Après une réforme fiscale au 1718, la Generalitat soldera son compte le 1774.

És ben conegut que els decrets de nova planta de 1707 van abolir el sistema administratiu valencià a fi d'implantar un nou ordre jurídic i institucional, d'origen castellà, que canvià el mapa polític de l'antic Regne de València.¹ Entre

* Departament d'Història Moderna.

** Traducció de Maria Lluïsa Ribes Valiente.

1. PÉREZ PUCHAL, P.: «La abolición de los Fueros de Valencia y la Nueva Planta», *Saitabi* XII, Universitat de València, 1962, 179-189. PESET REIG, M.: «Apuntes sobre la abolición de los fueros y la Nueva Planta valenciana», *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, Universitat de València, 1976, vol. III, 524-536.

les institucions que s'aboliren, o més ben dit, s'integraren dins el sistema administratiu castellà, figura la Diputació del General de València.²

Ara bé, pogué abolir-se la Generalitat? La qüestió no és tan senzilla. El 1707 no pot desaparèixer el contingut de la Generalitat perquè la seua tasca és de tipus fiscal i financer i, llavors, ha creat un deute públic que no pot liquidar amb un decret. Evidentment, una vegada suprimida la representació política autòctona valenciana dels estaments,³ suprimides les Corts, la Diputació del General ja no disposa pas de l'organisme que la va crear perquè s'encarregara de l'administració econòmica de la política regnícola. A partir del 1707 la representació política valenciana estarà inserida en les corts de l'administració castellana.⁴ Així doncs, en principi la Generalitat, durant el segle XVIII, continua com un organisme encarregat de la recaptació d'impostos forals a fi de continuar amortitzant els interessos del deute.

Si bé la Diputació de la Generalitat valenciana començà a actuar a partir de les Corts de 1362-63, amb motiu de les comissions que provisionalment encarregaven els tres braços a fi de recaptar els diners necessaris per al donatiu reial, serà a partir de les Corts de 1418 quan la Diputació adquirirà un caràcter permanent.⁵

Abans dels impostos de generalitats –paraula que fa referència al general de la població– la forma comuna per al pagament de l'oferta reial proposta per les Corts és la de compartiment, per la qual la quantitat oferida es reparteix entre els braços i després cada estament s'encarrega de recaptar-la entre les cases o fogatges. Tanmateix, el neixement dels impostos sobre les mercaderies, que sempre beneficien els més benestants, és la forma comuna de recaptació de diners a l'època moderna.

Bàsicament, les generalitats es diferenciaven en dos tipus a les darreries de l'època foral, segons foren els impostos més antics o vells o els impostos recents –segle XVII–, coneguts com a nous.

Els drets vells eren el general del tall i el general de la mercaderia. El general del tall cobrava un sou per lliura del valor sobre tota classe de roba que es venia, mesurada en vares, a la ciutat de València i a la resta del Regne, és a dir, un cinc per cent. El general de la mercaderia s'aplicava sobre tots els productes que es treien del Regne a raó de quatre diners, sis, nou i dotze per lliura de valor.

Per drets nous es coneixien els impostos del reial de la sal, de la neu, dels naips i de la doble tarifa. Del reial de la sal es cobraven vuit sous per cada cafís de producte que es venia dins els murs de la ciutat de València, però a la resta

2. MARTÍNEZ ALOY, J.: *La Diputación de la Generalidad del Reino de Valencia*, València 1930. Més recentment s'ha aprofundit en el coneixement de la institució medieval, MUÑOZ POMER, R.: *Orígenes de la Generalidad Valenciana*, València 1987.

3. GIMÉNEZ CHORNET, V.: «La representatividad política en la Valencia foral», *ESTUDIS 18*, Universitat de València, 1993, 7-28.

4. PESET REIG, M.: «La representación de la Ciudad de Valencia en las Cortes de 1709», *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXXVIII, Madrid, 1968, 591-628.

5. MUÑOZ POMER, R., *Op. Cit.*, p. 57 i 133.

del Regne se'n cobraven tres sous a l'any per cada casa, divuit diners per cada cent caps de ramat que entraren a pasturar pel Regne i tornaren a eixir-ne, així com dos reials anuals per cada cent caps de ramat bestiar que hi hagués a les poblacions i, finalment, de cada cafís que s'exportava del Regne per terra contribuïa amb cinc sous, i per mar, amb deu sous. El dret de naips gravava dos reials en cada baralla. El dret de la neu tenia imposada una doble fiscalitat, per una banda calia pagar dos reials per cada càrrega que entrara a la ciutat de València i, per altra, el seu consum que en les poblacions del Regne tenia una taxa de deu reials per càrrega. L'impost de doble tarifa era més complex ja que gravava diferents fruits quan es treien per mar o per terra, amb taxes diferents, però no obstant això, mai no sobrepassaven el cinc per cent del valor.⁶

Tots aquests impostos no són gens fàcils d'eliminar perquè al llarg dels anys han adquirit dues característiques que els fan menys senzills, per una part, la institució de la Diputació de la Generalitat ha generat un deute que sols pot saldar la seua fiscalitat, o bé pot establir altres tributs –si el rei Felip V decidira eliminar el deute ensems amb la institució s'enemistaria amb l'església i amb la noblesa valencianes, els seus puntals socials i ideològics– i, per altra banda, jurídicament els impostos són hipoteques sobre els carregaments dels censos, tant dels anomenats censos vells com dels censos nous, que ha realitzat la Generalitat.

Els censos nous són els carregats en el segle XVII, quan la Generalitat ja ha entrat en crisi, per la qual cosa la diferència entre el nombre de creditors dels nous i dels vells és molt gran. Segons un recompte de 1724 dels censos vells hi havia 350 creditors i dels censos nous n'hi havia 40.⁷

El 7 de novembre de 1708 desapareix la funció dels diputats de la Generalitat, però, a fi i efecte que continuen cobrant-se les rendes –ja que els impostos forals no desapareixen– i es puguen satisfer els creditors es nomemen uns administradors de la Generalitat del Regne.⁸ Així i tot, la renda dels impostos no sols es destinarà a satisfer el deute censal sinó que, abans de tot, calia pagar a l'exèrcit que enviara el rei en defensa de les costes del regne i, evidentment, els salaris i despeses que generara la pròpia administració de la Generalitat. Ara els administradors estan sota el comandament del rei, i necessiten de la seua llicència per desviar quantitats no estipulades. Amb el neixement de la figura del superintendent torna a canviar la denominació dels responsables de les rendes de la Generalitat, ara, a partir del 24 d'agost de 1709, ja no hi seràn administradors sinó coadministradors, en seran tres i treballaran amb el superintendent Pérez de la Puente, d'aquesta manera l'administració està controlada pel responsable de la hisenda reial a València.⁹ Al segle XVIII té importància el càrrec de comptador i secretari

6. Arxiu Històric Nacional (A.H.N.), Consells, lligall 22.078, f. 596-597.

7. *Ibidem*, f. 693.

8. ROMEU, S.: «Notas sobre la Diputación Valenciana y su extinción con Felipe V», *Actas del III symposium de Historia de la Administración*, Madrid, 1974, p. 549-583.

9. *Ibidem*.

de les rendes de la Generalitat del Regne de València, inserit en l'administració econòmica de l'intendent. De tota manera, la Generalitat era coneguda com a tal, conservava una secretaria on els arrendadors dels impostos havien de fer les escriptures d'arrendament i on el comptador portava els llibres dels ingressos i les despeses.¹⁰

El gran canvi fiscal s'hi produirà el 1718. La política econòmica de la nova monarquia, inclosa en un nou mapa polític territorial, promourà la integració econòmica de la Corona d'Aragó i, en aqueixa voluntat, a fi d'eliminar la fiscalitat duanera entre Castella i el Regne de València i facilitar l'augment del comerç i, llavors, l'augment de la producció, se suprimiran els impostos coneguts com drets vells de la Generalitat, és a dir, el tall de la roba i el de general de la mercaderia, que gravava l'exportació per mar i per terra. Tanmateix, dels drets nous de la Generalitat que han de continuar cobrant-se, es modifica el del reial de la sal, que s'incrementa en un reial i mig més «*cuio nuevo impuesto no sera sensible a los naturales por el beneficio que los resultara con la extinción de los otros derechos*».¹¹

Allò que s'espera recaptar amb el nou sistema fiscal –el pressupost– munta 33.000 lliures, de les quals 29.786 lliures, és a dir, més del 90 %, ha de destinar-se al pagament del deute censal, i la resta a les diferents despeses de l'administració.¹² Tanmateix, si els ingressos no eren els previstos, el rei donava facultat a l'intendent perquè elegira algun tipus d'arbitre que no fóra oneros a la població, sobretot a les manufactures i al comerç, i que pogués suplir l'escassetat de les rendes. Tant sí com no, s'espera una reducció en les despeses, especialment en les relatives a la guàrdia de les torres marítimes.¹³

El pagament de les pensions dels censals, així com el quitament del capital, era la principal i més onerosa despesa de les rendes de la Generalitat, la qual no sempre comptava amb prou diners per fer front a la totalitat del deute anual censal. Per ordres reials de 1711 i 1718 estava establert que el pagament dels interessos dels censos havia de fer-se de la següent manera: la meitat d'allò que s'ha de pagar pel deute es destinarà a les pensions dels censos corrents i l'altra meitat a les pensions endarrerides, malgrat que d'aquesta forma sols s'hi pagava la tercera part dels albarans de les pensions. Així i tot, de vegades l'administració actuava contravenint les ordres reials i, si a qui no l'interessava el sistema, utilitzava els diners per a fer quitaments de censos d'aquells creditors que oferiren a la baixa

10. A.H.N., Consells, Lligall 22.078, f. 700-705.

11. A.H.N., Consells, Lligall 22.078, f. 604v.

12. *Ibidem*.

13. Amb aquesta finalitat s'ordena al Comandant General del Regne que envie un caporal, junt amb un altre que nomena l'intendent, a reconèixer la consistència, nombre de soldats i despeses que causen les esmentades torres, i que facen un informe que posteriorment estudiaran l'intendent i el capità general. Tots dos havien de veure en què podien estalviar, tot procurant que les torres situades prop de places militars foren guardades pels soldats d'aquestes guarnicions i, a més, havien de considerar la possible supressió d'alguna d'aquestes torres. A.H.N., Consells, lligall 22.078, f. 603.

–menys valor que el real– major benefici a la Generalitat. Una ordre posterior del rei de 1722, dictada a causa de les queixes dels creditors, va censurar aquesta pràctica i va ratificar allò estipulat el 1711 i 1718.¹⁴ Malgrat que l'interès del deute era tan gravós la monarquia mai no va aconseguir que les pensions dels censos es pagaren al 3 per cent com ho havia establert a la Corona de Castella, de manera que per les pressions dels creditors censalistes Felip V accedí, el 1711, al pagament de les pensions al mateix for que valien abans de la guerra, és a dir, al 5 per cent,¹⁵ de forma que els censalistes del Regne de València percebien major renda que no pas els de Castella.

Evidentment, la reducció d'impostos va provocar una davallada en els ingressos de l'Administració de la Generalitat. A les darreries de l'època foral recaptava les següents quantitats:

Tipus	1701		1702		1703	
	Quantitat	%	Quantitat	%	Quantitat	%
Tall	18.082,9	24,8	17.601,9	26,4	18.993,9	27,3
Mercaderia	20.405,9	28,1	15.765,7	23,7	17.589,8	25,3
Doble Tarifa	9.717,1	13,4	8.670,8	13,1	8.383,8	12,1
Neu i Naips	16.000	22,1	16.000	24,1	16.000	23,1
Reial Sal	8.465	11,6	8.465	12,7	8.465	12,2

Els drets nous de la Generalitat conserven la mateixa recaptació perquè s'arrenden, però allò més interessant és constatar que són relativament els d'inferior quantia. Els més valuosos són els drets vells de tall i mercaderia que, junt amb el tercer de doble tarifa, representen entre el 63,2 % i el 66,3 % del total de les rendes, les quals oscil·len, totes juntes, entre 66.503,4 lliures i 72.671 lliures anuals.¹⁶

La guerra de Successió va permetre que molts arrendadors no entregaren a la Generalitat allò estipulat en el preu de l'arrendament del reial de la sal i les filloles del tall, entre 1705 i 1707, de manera que encara el 1718 l'Administració de la Generalitat continuarà reclamant-ho. Tanmateix, els arrendadors addueixen en la seua defensa que durant aquesta època va restar suspès el comerç i que consegüentment havien de perdonar-se o rebaixar-se els preus dels arrendaments. És per això que el 1718 la Junta de la Generalitat ordena a l'assessor de les generalitats, Juan Bautista Borrull, que examine, explore i temptege la possibilitat dels arrendadors de pagar el total o una part de l'arrendament. L'informe de Borrull, indivi-

14. A.H.N., Consells, lligall 22.078, f. 640-640v.

15. *Ibidem*, f. 610.

16. A.H.N., Consells, lligall 22.078, f. 775-776v.

dualitzat a cada cas, suma un deute de 18.072,41 lliures,¹⁷ tot i que els arrendadors, per tal de saldar el compte, ofereixen una quantitat inferior.

Si la guerra de Successió fou veritablement negativa per a les rendes de la Generalitat, els anys següents va haver-hi una recuperació de les rendes, sobretot les del general de mercaderia que el 1714 ingressà 21.393 lliures, 3 sous i 4 diners. Tot i que, en general, els drets vells de tall, mercaderia i doble tarifa, que continuaven administrant-se, no assoleixen en el període 1713-1717 les xifres dels darrers anys forals, són una important partida dels ingressos de la Generalitat. La gran davallada s'hi produeix a partir de l'ordre de 1718 que elimina els drets vells i fa que l'arrendament dels drets nous en el període 1719-1722 quede reduït als següents ingressos anuals:¹⁸

<i>Tipus</i>	<i>Quantitat</i>
Reial de la Sal	19.748
Neu i Naips	14.251,5
Lloguer casa on es cobrava el tall	140
	34.139,5 lliures

La conclusió més important és que les rendes de la Generalitat han quedat definitivament reduïdes aproximadament a la meitat d'allò que es recaptava a les darreries de l'època foral. D'aquests ingressos cal descomptar algunes despeses, entre les quals està el pagament dels salaris dels subalterns de l'Administració de la Generalitat, 1.662 lliures, els desemborsaments per almoines de les mises de la capella de la casa, rentar roba, oli de la llàntia, refresc per al Capità General el dia del Corpus, etc., que puguen 176 lliures i 11 sous.¹⁹ De tota manera, segons aquestes xifres, resten suficients ingressos per a fer front al pagament de les pensions dels censals anuals, que estan regulades en 29.913 lliures, 10 sous

17. Els deutors són els següents: Juan Bautista Baldoví i Francisco Artal, de Sueca, arrendadors del reial de la sal, deuen 11.122 lliures i ofereixen a la Junta de la Generalitat 6.000 lliures; Estevan Soler, arrendador del general del tall d'Alacant, deu 527 lliures i 5 sous, i n'ofereix 300; Josep Furió, arrendador del general del tall d'Elx, deu 690 lliures i n'ofereix 250; Josep Ferriol, arrendador del general del tall d'Ontinyent, deu 520 lliures i n'ofereix 150; Pedro Juan Valero, arrendador del general del tall de Sagunt, deu 638 lliures, 12 sous i 10 diners, i n'ofereix 400 lliures; Gil Marqués, arrendador del general del tall de Castelló de la Plana i de Sant Mateu, deu 2.845 lliures, 5 sous i 6 diners, i n'ofereix 2.000 lliures; Bartolomé Albert, arrendador del general del tall d'Albaida, deu 739 lliures i n'ofereix 400; Francisco Rico, arrendador del general del tall, fillola de Castalla, deu 311 lliures i 10 sous, i ofereix 150 lliures; Pedro Villarejo, arrendador del general del tall de Gandia, deu 244 lliures i 15 sous, i n'ofereix 100, i Melchor García, arrendador del general del tall de Xixona, que deu 434 lliures n'ofereix 134. A.H.N., Consells, lligall 22.078, f. 777-789.

18. A.H.N., Consells, lligall 22.078, f. 724-725.

19. *Ibidem*, f. 726-727.

i 8 diners.²⁰ Però aquestes no són les úniques despeses, les rendes de la Generalitat, igual que en l'època foral, sufragaven les despeses de la defensa de la costa –les torres marítimes–,²¹ la qual cosa importava anualment 9.782 lliures i 18 sous, de manera que el muntant del total de les despeses és d'unes 41.435 lliures, com a conseqüència hi ha un dèficit anual de més de 7.000 lliures. En aquesta situació, liquidar el deute de la Generalitat no podia resoldre's a curt termini.

Desconeixem l'evolució de les rendes i de les despeses de l'Administració,²² però gràcies a la conservació a l'Arxiu del Regne de València de la documentació sobre els quitaments dels censos de la Generalitat, podem saber fins a quin moment la funció d'aquesta Administració deu desenvolupar la seua tasca. Anualment, el cabal que sobrara havia de destinar-se a l'amortització del deute, és a dir, al quitament de censos, qüestió que es va realitzar periòdicament fins a 1749. Per ordres del Marquès de Squillacce, secretari d'Estat i d'Hisenda, de 1761 i 1762, dirigides a l'intendent, Marquès d'Avilés, s'establia que els diners destinats al quitament dels censos havien de passar a la Tresoreria de l'Exèrcit del Regne de València, on, mitjantçant un compte a part, havia de continuar-se en el lliurament dels censos, una vegada examinats i aprovats els títols. Efectivament, a partir de 1762 es reprén el desendeutament de la Generalitat de forma continuada fins a 1774, any en què na Maria Àngela Cucaló va rebre 150 lliures per l'últim cens enregistrat.²³

20. La major part són de censos vells que sumen 25.129 lliures, 3 sous i 11 diners, dels nous s'hi paga una pensió de 4.784 lliures, 8 sous i 9 diners. A.H.N., Consells, lligall 22.078, f. 728.

21. La costa està dividida en 10 districtes, en els quals hi ha 76 torres i places guarnides per 249 persones –un governador, 10 caporals, 6 alcaides, 4 artillers, 73 soldats a cavall i 155 soldats d'infanteria–. A.H.N., Consells, lligall 22.078, f. 229.

22. No hem localitzat en l'A.R.V., en els sèries de Generalitat i d'Intendència, la documentació referent als ingressos de les rendes dels drets nous de la Generalitat i la seua administració, tret de la liquidació del deute censal.

23. A.R.V. Generalitat 660, f. 460 i ss. El llibre recull els quitaments dels censos de la Generalitat al llarg del segle XVIII.